

ORIGINEA CONTRACTULUI DE VÂNZARE-CUMPĂRARE COMERCIAL

Alexandru CUZNEȚOV,
doctor în drept, conferențiar universitar (USM)

The contract of sale which actually represents the exponent of civil contracts can be analyzed as a commercial contract, which can be found not only a varied but as an autonomous institution. Knowing its evolution and origin, can elucidate many questions that arise in this important segment in both internal and international economies.

Keywords: commercial contracts; business law; origin; sale and purchase; development.

În materia contractelor comerciale, vânzarea-cumpărarea ocupă un loc prioritar. Regulile de cea mai mare principialitate și generalitate, din materia contractelor comerciale, sunt cele asigurate de contractul de vânzare-cumpărare, ceea ce face ca adesea celelalte contracte să se refere la ele, să facă trimitere la ele; tot astfel, cele mai frecvente cazuri de analogie a legii privesc raportarea la normele care reglementează vânzarea-cumpărarea, după cum, cele mai frecvente cazuri de analogie a dreptului privesc raportarea la principiile de drept din aceeași materie.

Prin urmare, vânzarea [1] evident apare ca fiind contractul comercial cel mai des utilizat în zilele noastre. Astfel, se poate spune că vânzarea reprezintă un schimb perfecționat, deoarece pornind de la vechile societăți, unde oamenii schimbau mărfuri, și ajungând până în zilele de astăzi, când ei plătesc în bani, există uzul cambiei, cecului și al conturilor curente în materie comercială, oamenii au realizat progrese uimitoare, înlesnind încheierea vânzărilor nenumărate de mărfuri și de materii prime.

Inițial, odată cu apariția proprietății private, apare, căpătând o amploare deosebită, contractul chemat să asigure trecerea prin schimb a bunurilor dintr-o gospodărie în alta (*permutatio*). Acest contract, pe care îl numim astăzi „contract de schimb”, și-a căpătat autoritatea cuvenită cu mult înainte de apariția monedei ca unitate de schimb, deoarece satisfăcea necesitățile societății romane timpurii, care se afla în faza trecerii de la gospodăria naturală la gospodăria bazată pe relațiile de schimb. Anume contractul de schimb constituie temelia apariției și dezvoltării contractului de vânzare-cumpărare [2].

Din punct de vedere economic, vânzarea se prezintă ca o variantă mai evoluată a schimbului, din care își trage rădăcinile. Într-adevăr, vânzarea-cumpărarea în sens economic, inițial, pare a fi preluat forma schimbului dintre două lucruri, unul din ele (capetele de vită) având valoarea echivalentului general. Mai târziu, odată cu apariția monedei în sensul apropiat celui actual, vânzarea-cumpărarea capătă sensul schimbului unui lucru (*res*) contra unei valori monetare – preț (*pretium*) [3].

Doctrinarul Fernand Braudel remarcă că *economia*

începe în pragul valorii de schimb, existând un spațiu vast și complex de la trocul elementar până la capitalismul cel mai sofisticat [4].

Cu privire la originea vânzării, trebuie căutată în schimbul de mărfuri. În *Digeste*, se arată că *neexistând monedă, nu era un cuvânt deosebit spre a se distinge marfa de preț*.

Întâmplându-se cuiva să-i lipsească tocmai din lucrurile pe care altul le avea în prea mare cantitate, acel care avea prea mult din unele lucruri le schimba cu altele, ce-i lipseau. Fiind însă cam greu ca două persoane să aibă lucruri din acele ce le trebuie reciproc, s-a ales o materie ce i s-a acordat o valoare publică, fixă și determinată, menită a reprezenta toate lucrurile, în scop de a se preîntâmpina greutățile ce rezultau din schimb.

Această materie, investită cu marca autorității publice, a servit la strămutarea proprietății mai mult prin valoarea ce i s-a dat decât prin însăși substanța materiei. În cazul de față, această materie a fost metalul.

Primele metale menite a servi drept contravaloare a produselor naturii și a muncii omului au fost *fierul* și *arama*. Aceste metale erau necesare la fabricarea armelor sau uneltelor și cel care deținea o anumită cantitate din aceste metale putea să dobândească în schimbul lor obiectele de care avea nevoie. Mai târziu, au fost folosite aurul și argintul, datorită calităților deosebite pe care le prezentau. Cu timpul însă și cu dezvoltarea comerțului și a civilizației, s-a căutat a se da fragmentelor de metal o formă determinată, spre a se înlesni tranzacțiile omenești, iar pentru a se garanta atât materia, cât și greutatea ei, aceste bucăți au fost investite cu marca autorității publice. În acest fel, a apărut moneda metalică (*pecunia*), care mai târziu a fost înlocuită prin hârtie.

De atunci ambele materii nu se mai numesc mărfuri, ci una se numește prețul celeilalte. Apariția monedei a făcut ca metalul să nu se mai aprecieze după greutate, ci după numărul bucăților de metal. Contractul nu va mai fi un schimb, după cum era din capul locului, ci va fi o vânzare-cumpărare, după rolul fiecărei părți. Vânzătorul va fi acela care va înstrăina marfa, iar cumpărătorul va fi acela care va da prețul în bani.

În Codul lui Andronache Donici, cap. XI se arăta:

„În vremea veche, până a nu se afla moneda între oameni, se urma schimbându-se lucruri pentru lucruri, iar după ce s-au aflat moneda, apoi au luat numele lor vânzare și cumpărare. Deci vânzarea și cumpărătura este una din tocmelile sau contracturile cu îndatoririle acele care urmează după dreptatea neamurilor; precum este și împrumutarea, schimbătura, năimirea, învoiala și altele asemenea, adecă se alcătuiește cu bună primire despre amândouă părțile prin bună-credință” [5].

Operațiunea juridică a vânzării s-a realizat încă din epoca foarte veche, dar contractul consensual de vânzare, ca formă de realizare a acestei operațiuni, a apărut abia spre sfârșitul Republicii Romane.

Vânzarea, la romani, nu atrăgea prin ea însăși strămutarea proprietății, vânzătorul obligându-se numai a preda lucrul vândut și a garanta cumpărătorului pașnica lui posesiune, deci nu era un *modus acquirendi*, precum este astăzi, ci numai un *titulus ad acquirendum*.

Ca forme primitive ale vânzării se cunosc:

a) vânzarea prin mancipațiune (era numită și *venundatio*, care însemna o transmitere a proprietății *datio*). Funcția originală a mancipațiunii a fost aceea de a transmite proprietatea asupra lucrurilor *mancipi*, în schimbul unei cantități de aramă, în acest fel mancipațiunea fiind cea mai veche formă pe care a îmbrăcat-o operațiunea juridică a vânzării. Datorită faptului că mancipațiunea era un *act juridic solemn*, iar momentul formării actului coincidea cu executarea sa (transmiterea metalului preț constituia o condiție de formă a mancipațiunii), apăreau deseori dificultăți, mai ales în cazurile în care cumpărătorul nu putea face plata imediat.

Solemnitatea consta în prezența a 5 martori cetățeni romani, în prezența lui *libripens* (cel care cântărea metalul preț cu o balanță de aramă), în prezența *mancipantului* (cel care transmitea lucrul), a lui *accipiens* (dobânditorul), precum și a lucrului care urma să fie transmis.

Prezența lui *libripens* era necesară, deoarece, multă vreme, moneda romană consta în bare de aramă care trebuiau cântărite cu o balanță spre a putea calcula numărul de ași (așul cântărea 327 grame de aramă). În secolul al III-lea î.e.n. a apărut moneda în sens modern, așa încât s-a renunțat la cântărirea prețului (el se număra), dar condiția prezenței lui *libripens* avea rolul de a lovi, în mod simbolic, balanța cu o bară de aramă. În fața martorilor, *accipiens* pronunța o formulă solemnă: *Hunc ego hominem ex iure quiritium meum esse aio isque mihi emptus estopretio... hoc aere aeneaque libra* (afirm că acest sclav este al meu potrivit dreptului quiriților și să-mi fie cumpărat cu prețul de... cu această aramă și această balanță de aramă).

Apoi lovea balanța cu o bucată de aramă (proba-

bil, pentru a dovedi puritatea metalului) și o preda *mancipantului*. Mancipațiunea mai presupunea și forma ținerii cu mâna a lucrului de către *accipiens*, în timp ce pronunța formula solemnă. Prezența lucrului și atingerea sa de către *accipiens* cu ocazia realizării mancipațiunii nu era necesară când obiectul înstrăinării îl constituia un bun imobil. De exemplu, când era vorba de o suprafață de pământ, nu era necesar să se recurgă nici măcar la forma simbolică a bulgărelui de pământ [6].

În scopul de a separa formarea vânzării de executarea sa, romanii au adoptat procedee mai subtile. Mancipațiunea a dispărut în epoca postclasică, înainte de Iustinian, odată cu dispariția deosebirii dintre lucrurile *mancipi* și *nec mancipi*.

Criteriul distincției dintre cele două categorii de lucruri îl constituia importanța economică și culturală a bunurilor într-o economie rurală primitivă, așa cum era cea a Romei în epoca veche. În categoria *res mancipi* (erau cele mai importante) intrau: terenurile cu toate construcțiile situate în Italia, precum și cele din provincii, dacă localitățile unde erau situate terenurile se bucurau de *ius italicum*, servituțiile prediale rurale (dreptul de trecere), sclavii și animalele de muncă (vitele, caii, catării, măgarii). *Res nec mancipi* cuprindeau toate celelalte lucruri: terenurile din provincii, servituțiile prediale urbane, animalele domestice mici, animalele sălbatice și, în general, toate lucrurile incorporale, cu excepția servituțiilor prediale rurale [7].

b) vânzarea prin stipulațiuni. În condițiile economiei de schimb, părțile erau interesate să vândă lucruri viitoare (recolte viitoare) sau să cumpere anumite lucruri, deși nu aveau banii necesari, scopuri pe care le puteau realiza prin intermediul stipulațiunii. Chiar dacă cele două prestații, predarea lucrului și plata prețului, făceau obiectul a două stipulațiuni distincte, scopul părților era atins (Exemplu: „*Promiți să-mi dai 100? Promit*”, „*Promiți să-mi dai pe sclavul Filipus? Promit*”).

Obligațiile părților erau create prin stipulațiune, iar executarea lor se făcea ulterior, prin acte distincte. Astfel, dacă vânzătorul promitea să transmită proprietatea asupra unui *res mancipi*, în scopul executării obligației părțile recurgeau la mancipațiune.

Presupunerea că vânzarea consensuală a fost precedată de vânzarea prin stipulațiuni este confirmată și de fizionomia termenului prin care romanii au definit vânzarea consensuală: *emptio-venditio* (cumpărare-vânzare). Această dublă denumire se explică numai prin faptul că înaintea apariției contractului consensual vânzarea s-a făcut prin două stipulațiuni, reunite în vederea realizării unui singur scop.

Vânzarea consensuală (încheiată prin simplul acord de voință al părților) a fost practică mai întâi în dreptul public și numai după aceea a trecut în dreptul privat. Se știe că prizonierii de război erau vânduți,

fie de către stat, fie de către soldați, în piețele publice. Întrucât spre sfârșitul Republicii, în plină epocă a marilor războaie de cucerire, numărul prizonierilor a crescut foarte mult, vânzarea lor în formele solemne ale mancipațiunii sau stipulațiunii devenise cu totul nepractică. În scopul accelerării ritmului acestor operațiuni juridice, romanii au admis că simplul acord de voință dintre *questori* (magistrați însărcinați cu vânzarea sclavilor) și particulari este suficient pentru formarea vânzării.

Dreptul roman clasic atribuia contractul de vânzare-cumpărare contractelor consensuale. În baza contractului de vânzare-cumpărare (*emptio et venditio*) o parte, numită vânzător (*venditor*), se obligă să transmită altei părți, numită cumpărător (*emptor*), un bun (*merx*), iar cumpărătorul se obligă să plătească pentru acest bun o cantitate de metal, numită preț (*pretium*). Potrivit lui Gaius, contractul de vânzare-cumpărare se formează prin acordul de voință al părților asupra obiectului contractului și prețului acestuia [8], clauzele referitoare la bun și la preț fiind condiții esențiale ale contractului.

Dreptul roman privat reglementa și vânzarea viitoarelor bunuri (*mei futurae sivi speratae*), cum bunăoară era considerată recolta așteptată. În așa caz contractul de vânzare-cumpărare, se considera a fi încheiat sub condiție suspensivă. Fiind frecvent utilizate în viața cotidiană a societății romane, normele de drept, care inițial reglementau în exclusivitate vânzarea-cumpărarea, treptat au căpătat un caracter general, formând puncte de reper pentru reglementarea altor categorii de raporturi contractuale.

Cu timpul, datorită avantajelor pe care le prezintă această practică, insuficient conturată pe plan tehnic în dreptul public, a fost preluată de către particulari și perfecționată prin intervenția pretorului. Este de admis că vânzarea consensuală a fost mai întâi utilizată în raporturile dintre cetățeni și peregrini și că numai după aceea a trecut în raporturile dintre cetățeni. În orice caz, simpla convenție a dobândit valoare juridică în materia vânzării încă de la începutul secolului I î.e.n., întrucât acțiunile care sancționează vânzarea figurau pe lista acțiunilor de bună-credință, cunoscută de *Quintus Mucius Scaevola* [9].

În virtutea acestui fapt, instituția de vânzare-cumpărare a avut un impact considerabil în ceea ce privește formarea dreptului contractual al tuturor sistemelor de drept.

Într-adevăr, dacă privim lucrurile sub aspect istoric, observăm că pe instituția vânzării-cumpărării practice se fundamentează teoria generală a obligațiilor.

Cunoscând evoluția multiseculară, contractul de vânzare-cumpărare reprezintă și astăzi una din instituțiile tradiționale principale ale dreptului civil. În prezent contractul de vânzare-cumpărare este cel mai răspândit contract ce asigură atât circuitul civil, cât

și cel comercial. Existența și utilitatea acestuia este determinată de acțiunea legilor economice ale societății ce se reduc la circulația bunurilor de la producător/proprietar la consumator. Alături de contractul de schimb, contractul de vânzare-cumpărare comercială pretinde a fi unul dintre cele mai vechi contracte, cunoscute civilizației umane.

Importanța deosebită a instituției vânzării-cumpărării rezidă în domeniul larg de aplicare a contractului de vânzare-cumpărare. Prin intermediul acestui contract, se satisfac necesitățile materiale și spirituale ale cetățenilor. De menționat că importanța acestui contract pentru cetățeni nu se reduce numai la procurarea bunurilor necesare vieții cotidiene, cum ar fi: produse alimentare, îmbrăcăminte, alte mărfuri destinate uzului personal, garaje, apartamente, case de locuit etc. În baza acestui contract, cetățenii au posibilitatea de a vinde surplusul de bunuri acumulat sau bunurile devenite cu timpul inutile pentru proprietar din diferite motive. Contractul de vânzare-cumpărare este utilizat pe larg în toate tipurile de business (afaceri).

Pentru desfășurarea activității oricărei organizații, indiferent de forma organizatorico-juridică, acest contract este instrumentul principal prin intermediul căruia se realizează asigurarea întreprinderii cu materie primă și se îmbunătățește baza tehnico-materială a acesteia. Dacă materia primă și baza tehnico-materială a întreprinderii pot fi dobândite pe lângă cumpărare și prin donație, atunci procesul de desfacere a producției fabricate nu este de conceput fără existența contractului de vânzare-cumpărare.

Prin intermediul acestui contract se asigură atât comerțul *en gros* (cu ridicata), cât și comerțul *en detail* (cu amănuntul), fiind asigurați atât producătorii cu materie primă, cât și consumatorii cu produse finite. Progresul tehnico-științific, diversificarea vieții economice a societății, procesul de globalizare nu numai că conturează noi forme juridico-civile, dar, concomitent, influențează unele instituții tradiționale, cum este vânzarea-cumpărarea [10].

În această ordine de idei, menționăm că înstrăinarea cu titlu oneros a hârtiilor de valoare, a brevetelor de invenții, a know-how-urilor etc. la fel îmbracă forma vânzării-cumpărării. Contractul de vânzare-cumpărare se prezintă și ca instrument principal de perfecționare a raporturilor ce formează circuitul internațional de bunuri și valori.

Având o importanță ce nu poate fi subapreciată, vânzarea internațională își găsește tendința de unificare pe plan internațional. Astfel, în anul 1980 la Viena este semnată *Convenția Organizației Națiunilor Unite asupra contractelor de vânzare internațională de mărfuri*. Convenția a fost ratificată de Republica Moldova la 13 octombrie 1994. Prevederile Convenției se aplică contractelor de vânzare de mărfuri între părți, care își au sediul în state diferite în cazurile când

aceste state sunt state contractante sau când normele de drept internațional privat conduc la aplicarea legii unui stat contractant.

Caracterul internațional al contractului de vânzare-cumpărare comportă aderențe cu cel puțin două sisteme de drept și, prin urmare, necesită soluționarea conflictelor de legi în cazurile când părțile nu au făcut referințe la dreptul aplicabil, excluzând concomitent prevederile Convenției ONU asupra contractelor de vânzare internațională de mărfuri. Uniformizarea reglementărilor în materie conflictuală privind vânzarea-cumpărarea internațională s-a produs prin adoptarea *Convenției privind legea aplicabilă contractelor de vânzare internațională de mărfuri* (Haga, 1986).

Convenția a fost ratificată de Republica Moldova la 26 septembrie 1997. Contractul de vânzare-cumpărare se prezintă ca un concept generic în raport cu alte varietăți ale acestuia, cum ar fi: contractul de vânzare-cumpărare a bunurilor pentru consum, contractul de vânzare-cumpărare a bunurilor imobile, contractul de vânzare-cumpărare a întreprinderii ca un complex patrimonial unic, contractul de furnizare a gazelor naturale și energiei electrice, vânzare la licitație etc. [11].

Necesitatea includerii în mod separat a acestor categorii de contracte de vânzare-cumpărare în Codul civil al Republicii Moldova este determinată de particularitățile raporturilor juridice pe care respectivele contracte le formează, având scopul de a facilita și a optimiza reglementarea acestora. Reglementând varietățile contractelor de vânzare-cumpărare în mod separat atât în Codul civil al Republicii Moldova, cât și în alte legi speciale, legiuitorul stabilește atât semnele calificative ale acestora, cât și regulile speciale de aplicare prioritare.

Cu titlu subsidiar însă, în cazul când se depistează o lacună în reglementarea varietăților contractelor de vânzare-cumpărare, se recurge la analogia legii (*art. 5*

alin.(1) CC), adică se aplică norma legislației civile care reglementează raporturi similare. În baza *art. 3 alin.(1) CC* legislația civilă cuprinde Codul civil al Republicii Moldova, alte legi, ordonanțe ale guvernului și acte normative subordonate legii, care reglementează raporturile prevăzute la *art. 2 CC* și care trebuie să fie în concordanță cu Constituția Republicii Moldova.

Referințe:

1. S-a considerat, pe drept cuvânt, că nu toți vând, căci pentru a vinde trebuie să ai bunuri; toți însă cumpără, căci trebuințele zilnice ale omului necesită o mulțime de bunuri, pe care el nu și le poate procura altfel.

2. *Римское частное право: Учебник*. Под ред., И.Б. Новицкого, И.С. Перетерского. Москва: Юрист, 1997.

3. Tomulescu C.St. *Rolul monedei în vechiul drept roman*. București, 1958.

4. Florescu Dumitru C. *Drept civil. Contracte speciale*. București, 2001, p.15.

5. Dogaru I. și alții. *Bazele dreptului civil. Contracte speciale*. Vol.4. București: C.H. Beck, 2009, p.5.

6. Sîmbrian T. *Drept roman*. Craiova: Helios, 2001, p. 166.

7. Robaye R. *Le droit romain*. Tome 1. Academia Bruylant. Bruxelles/Louvain-la-Neuve, 1996, p. 81; Dogaru I. și alții. *Op.cit.*, p.6.

8. Molcuț E., Oancea D. *Drept roman*. Ediția a III-a. București, 1995, p.271.

9. Molcuț E. *Drept roman*. Press Mihaela S.R.L., 2000, p.270.

10. *Гражданское право*. Под ред. А.П. Сергеева. Москва: Проспект, 2001, с.3.

11. Суханов Е.А. *Гражданское право*. Том II, полугом I. 2-е изд. перераб.и доп. Москва: БЕК, 2000, с.205.